

Romantyzm – powtórzenie wiadomości cz. 3

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Gall Anonim, *Kronika Polska*.
- Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika Polski*.
- Źródło: Ryszard Przybylski, Alina Witkowska, *Romantyzm*, Warszawa 1997.

Romantyzm – powtórzenie wiadomości cz. 3

Caspar David Friedrich, *Wędrowiec nad morzem mgły*, 1818

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Ryszard Przybylski, Alina Witkowska

Romantyzm

Romantyzm trudno definiować jako kierunek ograniczony tylko do literatury i sztuki. Miał on ambicję całościową, ogarniał wiele sfer sztuki i życia. Dlatego można mówić o romantycznym obyczaju, stylu bycia, a nawet polityce. (...) W Polsce zwłaszcza widoczne jest zachwianie granicy między sztuką a życiem i raz po raz ponawiane będą próby narzucenia rzeczywistości wzorców, ideałów, norm postulowanych przez literaturę. Dotyczy to jednostkowych i zbiorowych wzorów zachowań, takich jak nonkonformizm, bunt (filozoficzny i społeczny), nakaz walki za ojczyznę i żądanie ofiary, poświęcenia.

Źródło: Ryszard Przybylski, Alina Witkowska, *Romantyzm*, Warszawa 1997.

Twoje cele

- Powtórzysz wiadomości dotyczące epoki romantyzmu w literaturze i sztuce.

- Przypomnisz sobie najważniejsze postaci i wydarzenia z epoki romantyzmu.
- Scharakteryzujesz literaturę romantyczną.
- Przedstawisz najważniejsze motywy literatury romantyzmu.

Przeczytaj

Adam Mickiewicz (1798–1855)

Adam Mickiewicz był najwybitniejszym twórcą polskiego romantyzmu. Tom poezji *Ballady i romanse* wydany w 1822 roku w Wilnie stanowi symboliczny początek epoki. Mickiewicz jest autorem poezji, dramatów – znanym zwłaszcza z cyklu *Dziady* – a także poematu *Pan Tadeusz*, uważanego za polską epopeję narodową.

W swoich dziełach poruszał temat miłości, patriotyzmu, uwikłania w historię, sięgał po inspiracje folklorystyczne i literackie.

Najważniejsze dzieła

Rok wydania	Zbiory poetyckie i najważniejsze wiersze
1820	<i>Oda do młodości</i>
1822	<i>Poezje tom I – Ballady i romanse</i> (tu: <i>Romantyczność, Świtez, Lilije, Świtezianka, Powrót taty, Pani Twardowska</i>)
1826	<i>Sonety odeskie; Sonety krymskie</i> (tu: <i>Stepy akemańskie, Burza, Czatyrdach, Pielgrzym, Ajudah</i>)
1830	<i>Do matki Polki</i>
1831	<i>Reduta Ordona, Śmierć pułkownika</i>
1839/1840	cykl <i>Liryki lozańskie</i> (tu: „ <i>Snuć miłość...</i> ”, „ <i>Nad wodą wielką i czystą...</i> ”, „ <i>Gdy tu mój trup...</i> ”, „ <i>Polaty się łzy me czyste, rześiste...</i> ”)

Romantyczność

Drugi utwór z tomu *Ballady i romanse* (1821); ballada-manifest, głos w sporze klasyków z romantykami; odpowiedź na artykuł Jana Śniadeckiego (w wierszu określanego jako „starzec”). Motto z *Hamleta* Szekspira wskazuje na możliwość widzenia „oczami duszy”. Znający sztukę Szekspira skojarzą ten dialog Hamleta z przyjacielem, z kolejną ich rozmową, zakończoną sławnym zdaniem tytułowego bohatera:

”Więcej jest rzeczy w niebie i na ziemi,
Niż to się śniło waszym filozofom.

Takie właśnie „rzeczy” są tematem wierszy z tomu Mickiewicza. One też są przedmiotem zainteresowania romantyków jako „prawdy żywe”, ważniejsze niż wymyślone czy poznane rozumem „prawdy martwe”.

Ballada to dramatyczna scena, oparta na kontrastach, w której udział biorą:

- „dzieweczka” Karusia (od zwrotu do niej zaczyna się utwór: „Słuchaj, dziewczeczko!”),
- zgromadzony wokół niej lud,
- duch Jasieńka – kochanka dziewczyny,
- „ja”, poeta,
- „starzec”.

Kto?	Co widzi?	Co słyszy?	Co robi?	Co czuje?	Co wie?
Karusia	ducha kochanka	Jasia; nie słyszy ludzi	rozmawia z duchem; z nim się „pieści, Bieży za nim, krzyczy, pada”	strach, żal, niezrozumienie tęsknotę, niechęć do życia, miłość	Jaś umarł, ale jest przy niej; przychodzi, przytula ją, całuje
Lud i poeta	dziewczynę, która się śmieje i płacze, próbuje chwycić kogoś, kogo nie widać	słowa, które dziewczyna kieruje do zmarłego kochanka	wierzą , że „tu jego dusza być musi”; płaczą i modlą się	współczucie	---
Starzec	„Nic tu nie widzę dokoła”	„duby smalone”, czyli głupstwa wypowiedane przez dziewczynę	poucza lud, każąc mu ufać swojemu „oku i szkiełku”	---	nikogo nie ma przy dziewczynie; duchy to wymysł ciemnego ludu

Poeta puentuje scenę, posługując się sentencjami opartymi na kontrastach, widocznych już w fabule ballady: **„czucie i wiara”** dziewczyny i ludu: „mędrca **szkiełko i oko**”; prawdy żywe, cuda: prawdy martwe, „świat w proszku”.

Ostatni wers to zawołanie streszczające w efektownej formule światopogląd romantyków: „Miej serce i patrzaj w serce!”. Serce jest tu zarówno narzędziem poznania, jak i przedmiotem: lud nie dostrzegał ducha, ale umiał patrzeć w serce dziewczyny, widział jej miłość i tęsknotę, wierzył jej i jej uczuciom.

Warto zwrócić uwagę na język ballady, pełen kolokwializmów, wykrzykników, zdań niedokończonych, co stało w sprzeczności z zasadami klasycyzmu.

Świtez

Kolejna ballada z tomu, znacznie dłuższa:

- zwrotki 1–6 – emocjonalny, poetycki opis pięknego jeziora w dzień i w nocy, kiedy można mieć złudzenie, że ma się niebo nad i pod sobą

” Gwiazdy nad tobą i gwiazdy pod tobą

- 7–10 – dziwne rzeczy dziejące się nad jeziorem w nocy: hałasy, ogień, dym, są różne ludowe wytłumaczenia, **„lecz któż z nich prawdę odgadnie?”**

” Drzę cały, kiedy bają o tym starce

- 11–16 – próba wyjaśnienia dziwnych zjawisk przez „pana na Płużynach” poprzez zarzucenie ogromnej sieci; dano na msze, przyjechał ksiądz z wodą święconą;

” Ja ostrzegałem: że w tak wielkim dziele Dobrze kto z Bogiem poczyna.

- 17–19 – wyciągnięcie w sieci żywej kobiety

” Choć powiem, nikt nie uwierzy

- kolejne 28 zwrotek – opowieść kobiety o grodzie, który pozostał bez obrony, bo książę Tuhan ruszył z wojskiem na pomoc Mendogowi obleganemu przez Ruś;

mieszkańcy, starcy, kobiety i dzieci, nie mogąc się bronić przed napaścią, postanawiają popełnić samobójstwo; córka księcia (teraz opowiadająca) prosi o pomoc Boga, który zamienia gród w jezioro, a niewinnych mieszkańców w zioła i kwiaty; „car i ruska zgraja”, zrywając kwiaty, wydają na siebie wyrok – wszyscy giną;

” Choć godna kary jest ciekawość pusta,
Lecz żeście z Bogiem poczęli,
Bóg wam przez moje opowiada usta
Dzieje tej cudnej topieli

- dwie ostatnie zwrotki – pozostawienie opowieści „kobiety” bez komentarza, strofy te opisują tylko jej zniknięcie.

Sonety krymskie

To kolejny manifest romantycznego postrzegania rzeczywistości. Na cykl składa się 18 utworów opatrzonych tytułami, których bohaterami są: romantyczny wędrowiec, poeta, pielgrzym tułający się z dala od ojczyzny – zarazem podmiot liryczny – oraz jego przewodnik po Krymie, Mirza. Wszystkie utrzymane są we wzniosłym tonie, w atmosferze powagi i głębokiej refleksji nad losem własnym i świata. Rysem znamienym dla romantyzmu jest egzotyka pejzażu i kultury, **orientalizm**, przedstawiany podmiotowi wierszy (i czytelnikowi) przez prawdziwego człowieka Wschodu. Opisy krajobrazu i dawnej świetności **Krymu**, pełne nazw, egzotycznego słownictwa i szczegółów, uwiarygodniających relację, są równocześnie „przesączone” przez świadomość i emocje wędrowca, stąd ich **liryczność**.

Carla Bossoligo, *Pozostałości fortyfikacji w Czufut-Kale*, 1856

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ajudah

Ostatni [sonet](#) cyklu. Jego dwie pierwsze zwrotki to poetycki opis morskich fal bijących o brzeg – ten widok upodobał sobie podmiot wiersza („Lubię poglądać wsparty na Judahu skale”). W dwu zamykających sonet tercynach zawarta jest apostrofa do „młodego poety”, w której obserwowana scena dostarcza porównania: serce często wystawione jest na „namiętności” jak brzeg na fale, poeta powinien starać się je zamknąć w swojej twórczości, a wtedy nie uczynią mu „szkody”, ale staną się inspiracją dla „nieśmiertelnych pieśni”.

Liryki lozańskie

Pisane przez dojrzałego poetę, to „etap podsumowań życiowych i odchodzenia w inną rzeczywistość” (Czesław Zgorzelski).

„Polały się łzy...”

Te pięć wersów wciąż intryguje czytelników i badaczy. Ujęte w klamrę „płaczu” trzy wersy wyliczeń zamykają całe ludzkie życie: dzieciństwo, młodość i dorosłość, charakteryzując je lapidarnie. Siła tego utworu tkwi w nastroju, melodii, w tym, co poza słowami.

Pan Tadeusz

Nasza epopeja narodowa powstała na emigracji w Paryżu, w latach 1832–1834 (wydana w roku 1834). Została napisana 13-zgłoskowcem parzyście rymowanym. Język poematu jest niezwykle bogaty, czerpiący z gwary kresowej, lekko archaizowany.

Epopeja jest gatunkiem epickim, ale zawiera elementy innych rodzajów i gatunków literackich.

Elementy liryczne	Osobisty wstęp i zakończenie (inwokacja i epilog, gdzie występuje podmiot liryczny); wyznania miłosne; emocjonalne opisy przyrody (liryka opisowa).
Epickość	Fabula i narrator (świat przedstawiony obserwuje z zewnątrz); narracja jest podstawową formą wypowiedzi (występują jej dwie odmiany: opowiadanie i opis, tu zwłaszcza opisy przyrody, obyczajów, wyglądu postaci i miejsc).
Elementy dramatyczne	Sceny, w których przeważa dialog i znaczące („teatralne”) gesty postaci, np. kłótni w zamku (księga V), narady u Maćka (księga VII), spowiedzi i śmierci Soplicy (księga X).

Rodowód literacki

- fascynacja antycznym eposem (inspiracje, przede wszystkim *Iliada* Homera) – losy jednostek na tle historii, w zmaganiu z nią; styl wysoki, porównania homeryckie;
- powieści historyczne Waltera Scotta – „podobieństwo w kompozycji i prowadzeniu akcji (...), sposoby oddziaływania na wyobraźnię: tajemniczość, przecucia i wróżby, niespodziane ocalenia (...), metodą walterscottowską nakreślono portrety osób przez wyróżnienie kostiumu charakterystycznego, znamion folklorystycznych, mimiki; (...) w ogólnym nastroju, rozkochaniu się w wybranym świecie, dalej w humorze i dominującej nucie optymizmu można by (...) wskazać niejakie podobieństwo ujęć u obu pisarzy” (Stanisław Pigoń).
- gawęda szlachecka (Wojski);
- romans (wątek Tadeusza, Telimeny i Zosi);
- legenda (dzieje zamku);
- anegdota (np. o Doweyce i Domeyce).

Kompozycja
Akcja
Bohaterowie
Historia
Przyroda
Problematyka

Dziady, część III

W skład dzieła wchodzi różne utwory: dramat właściwy (*Prolog* i dziewięć scen); dość obszerna prozatorska *Przedmowa*, w której autor nakreśla tło historyczne akcji; dedykacja nieżyjącym już bohaterom – „narodowej sprawy męczennikom”; poemat *Ustęp* (zawierający sześć części o odrębnych tytułach) oraz jego dedykacja „Przyjaciołom Moskalom” i wiersz *Do przyjaciół Moskali*. Od miejsca pisania dramatu (po upadku powstania listopadowego) przyjęła się dla tej części *Dziadów* nazwa ***Dziady drezdeńskie*** (części II i IV to ***Dziady wileńsko-kowieńskie***). W wydaniu książkowym dzieło ukazało się w 1832 r., stając się od razu wielkim wydarzeniem literackim i politycznym.

Akcja *Prologu* dramatu rozgrywa się w dniu Wszystkich Świętych (1 listopada) 1823 r. i trwa rok (podróż opisana w *Ustępie* odbywa się w listopadzie 1824 r.). Oparta jest na prawdziwych wydarzeniach, związanych z **uwięzieniem Mickiewicza** i innych **członków Towarzystwa Filomatów**. Poszczególne sceny rozgrywają się w Wilnie, Warszawie, w okolicach Lwowa (*Ustęp* to opis podróży do Petersburga i samego miasta). Oprócz rzeczywistego czasu i przestrzeni, wciąż pojawia się i przenika poszczególne sceny czasoprzestrzeni duchowa, wewnętrzna, w której siły dobra i zła toczą walkę:

- symboliczna przemiana Gustawa (romantyczny kochanek z IV części) w Konrada – przedstawiciela narodu, walczącego o jego wolność;
- scena więzienna – wieści z miasta (wstrząsająca opowieść Sobolewskiego o wywózce młodzieży szkolnej na Sybir);

- monolog Konrada – *Wielka Improwizacja* – bohater wadzi się z Bogiem o szczęście swego narodu, czyni się jego przywódcą; zapalając się coraz bardziej, jest bliski bluźnierstwa (nie wypowiada go jednak, bo pada zemdlony).
- pokorny ksiądz Piotr wypędza z bohatera złego ducha;

Pocztówka autorstwa Konstantego Górskiego, ok. 1910 r.

Źródło: Polona, domena publiczna.

Sceny IV, V i VI mają charakter wizji, kolejno: **Ewy** (sen młodej dziewczyny o koniecznej ofierze), **księdza Piotra** (widzenie dotyczące historii Polski i jej roli w świecie; to ona przez swą drogę krzyżową, mękę i ostateczne zmartwychwstanie będzie nowym Chrystusem narodów) i **Senatora** (jego sen to koszmar o utracie carskiej łaski – satyra na skrajną służalczość rosyjskich urzędników).

W ostatniej scenie powraca noc Dziadów i nieudana próba wywołania ducha, który nie zjawia się na wezwanie, jest jednak w wizji kibitek pędzących na Sybir. W ten sposób klamra się domyka: znów ukazana zostaje i skomentowana przemiana Gustawa w Konrada (noszącego już na czole ślad swoich zmagania z Bogiem).

W *Ustępie* bohaterem jest Pielgrzym pokonujący drogę do Petersburga, snujący refleksję nad historią i teraźniejszością Rosji. Wiersz *Do przyjaciół Moskali* powstał w związku z upadkiem tzw. powstania dekabrystów, którzy przeciwstawili się

caratowi, i jest hołdem dla jego przywódców oraz wyrazem wiary w możliwość współpracy prawych jednostek, pochodzących z obu rozdzielonych przez historię narodów – uciemiężonej Polski i uciskającej Rosji.

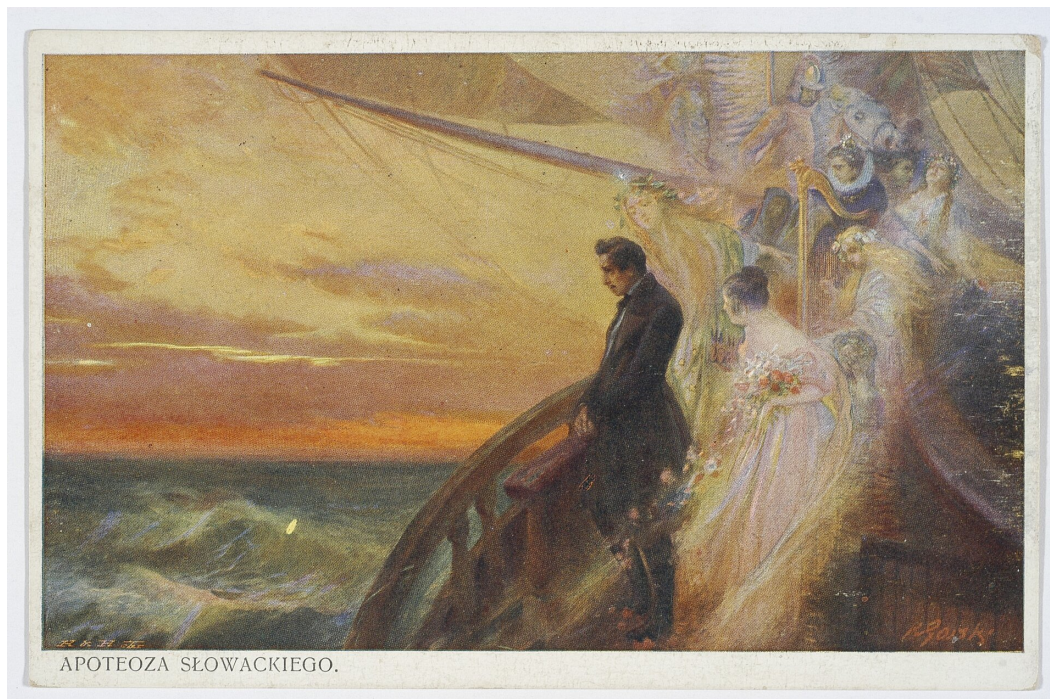
Dziady część III to przykład **dramatu romantycznego**. Zawarte w nim obrazy i symbole na długo zawładnęły wyobraźnią Polaków, stając się łatwo rozpoznawalnym „szyfrem” patriotycznym. Dramat Mickiewicza interpretuje się także jako artystyczną wykładnię idei **prometeizmu** i **mesjanizmu**. Jego kolejne inscenizacje (począwszy od dokonanej w 1901 r. przez Stanisława Wyspiańskiego) budziły wielkie emocje. Do historii przeszło wystawienie *Dziadów* w reżyserii Kazimierza Dejmka, w którym cenzura PRL-u odnalazła akcenty antyradzieckie, wydając zakaz dalszych spektakli, co było bezpośrednią przyczyną wydarzeń marcowych w 1968 r. Duży rozgłos zyskało również krakowskie przedstawienie w reżyserii Konrada Swinarskiego z 1973 r.

Scena z *Dziadów* w inscenizacji Stanisława Wyspiańskiego (Teatr Miejski w Krakowie, premiera 31 października 1901)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Juliusz Słowacki (1809–1849)

Konstanty Górski, *Apoteoza Słowackiego*, reprodukcja na pocztówce, przed 1913

Źródło: Polona, domena publiczna.

Testament mój

W utworze obecne są następujące motywy:

- **motyw pożegnania ze światem**; przekonanie o własnej samotności, obecności jedynie garstki bliskich, którzy mogą spełnić ostatnią wolę poety, motyw własnych dokonań – praca dla ojczyzny, sprzyjanie „szlachetnym”, wspólnota w cierpieniu,
- **motyw ostatniej woli** – świadomość braku dziedzica; dyspozycje dotyczące pogrzebu; przesłanie dla potomnych, aby umacniali świadomość narodu, głosząc prawdę o nim samym i świecie, oraz aby poświęcili swoje życie dla ojczyzny (te słowa będą szczególnie ważne dla kolejnych pokoleń, aż do II wojny światowej:

” Lecz zaklinam – niech żywi nie tracą nadziei
I przed narodem niosą oświaty kaganiec;
A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei,
Jak kamienie przez Boga rzucane na szaniec!..,

- **motyw *exegi monumentum*** – siła poezji będzie trwała i oddziaływała na rodaków; jej rolą jest sprawiać ból i uwierać („gnieść”), aby ze zwykłych ludzi zajętych własnymi sprawami („zjadaczy chleba”) uczynić istoty oddane sprawom ducha („anioły”).

Grób Agamemnona

Wiersz wydany jako dodatek do dramatu *Lilla Weneda*, został później włączony przez poetę do pieśni VIII *Podróży do Ziemi Świętej z Neapolu*. Składa się z 21 sestyn (strof 6-wersowych) będących refleksją poety w miejscu przywołującym skojarzenia z mitologią i historią starożytną na temat własnej tożsamości oraz własnego narodu. Podmiot określa się jako „pokorny i cichy” poeta, którego losem jest „na grobowcach siadać” i mieć „słuchaczów głuchych/ Albo umarłych”.

Sięgając do greckiej historii, symbolem losu swojej ojczyzny czyni **Cheroneę** – miejsce klęski i utraty niepodległości, a nie Termopile, które są znakiem poświęcenia do końca i wielkiego męstwa. Według poety nie jest to cecha jego rodaków. Polska to kraj niewolników, gdzie nie czci się bohaterów, ale

” gdzie zawsze po dniach nieszczęśliwych
Zostaje smutne pól – rycerzy – żywych.

Te gorzkie oskarżenia znajdują swoją kulminację w ostatnich sześciu strofach – apostrofie do Polski-Niewolnicy. Jest ona tu porównana do upiора, pawia i papugi (symboli pychy i głupiego naśladownictwa), nazwana „służebnicą cudzą”. Obelgi są coraz mocniejsze, ale – jak pisze poeta –

” Mówię – bom smutny – i sam pełen winy.

Rozdrapywanie ran i pokazywanie niechlubnej, strasznej prawdy jest konieczne, żeby naród się wyzwolił i uwolnił swą „duszę anielską”. Ta diagnoza jest nieco podobna do Mickiewiczowskiego porównania: „Nasz naród jak lawa...”. Tu także „czerep rubaszny” więzi duszę, piękno i wielkość przykrywają łachmany. Wiersz pełen gniewu i bólu jest rezultatem pojmowania roli poety jako budziela sumień, kształtującego świadomość narodową także poprzez mówienie prawd niewygodnych.

Kordian

Napisany jesienią 1833 r. w Genewie, wydany w 1834 w Paryżu (anonimowo) dramat powstał jako odpowiedź na *Dziadów* część III. Miała to być pierwsza część trzyczęściowego cyklu: dzieje młodzińca, który poszukuje własnej tożsamości i miejsca w świecie, idei, którą mógłby zrealizować, nadając sens swojemu istnieniu. Ta historia indywidualna wpisana jest w dzieje zniewolonego narodu i osnuta wokół historycznego faktu planowanego spisku na życie cara Mikołaja I (1829). Właściwa sztuka poprzedzona jest *Przygotowaniem* i *Prologiem*. Przygotowanie jest inspirowane sceną z czarownicami z *Makbeta* Szekspira. Akcja dzieje się 31 grudnia 1799 r. Szatany i czarownice stwarzają przywódców powstania listopadowego, którymi są generałowie: Chłopicki, Skrzynecki, Krukowiecki, a także księżę Adam Jerzy Czartoryski, Joachim Lelewel, Julian Ursyn Niemcewicz. Z kolei *Prolog* to spór trzech osób o rolę poezji w życiu narodu:

- **I osoba** (wzorowana na **Mickiewiczu**)

Poeta-prorok przyjmuje na siebie ciężar klęski, pocieszając bierny, pogrążony w letargu naród, który ze snu może wyrwać tylko Bóg i Jego prorok – poeta.

- **II osoba**

Krytyka poety-proroka; brak pozytywnej propozycji.

- **III osoba** (*porte parole* Słowackiego)

Poeta-nauczyciel, kształtujący świadomość narodową przez ukazywanie klęski jako przestrogi i dodawanie sił do walki; naród może powstać jedynie przez walkę.

Dzieje Kordiana

Akt I – niespokojna młodość: lektura Goethego (*Cierpienia młodego Wertera*), nieszczęśliwa miłość do Laury, próba samobójcza.

Akt II – rok 1828; podróż po Europie (Anglia, Włochy), kolejne rozczarowania – miłosne, polityczne, ideologiczne. Akt ten kończy **monolog na Mont Blanc**, będący odpowiednikiem Wielkiej Improwizacji. W haśle z Mickiewicza „Polska Chrystusem narodów” zastępuje Chrystusa Winkelriedem – bohaterem szwajcarskim, przyjmującym na siebie atak wroga, za cenę własnego życia, zapewniając zwycięstwo swoim rodakom. Z tym hasłem Konrad wraca do kraju, aby przygotowywać powstanie.

Akt III – maj 1829; Warszawa – koronacja cara Mikołaja I na króla Polski; spór między spiskowcami (między Prezesem a Podchorążym) o to, czy można zabić monarchę (scena w podziemiach katedry św. Jana); Kordian idzie do komnaty cara, aby go zamordować, ale na jego drodze stają **Strach, Imaginacja i Widmo**; spiskowiec pada zemdlony; budzi się w szpitalu dla wariatów, gdzie toczy spór z Doktorem-Szatanem; skazany na śmierć, staje przed plutonem egzekucyjnym; przybywa rozkaz ułaskawienia, ale nie wiadomo czy dowódca zdąży go przyjąć, bo nie zauważa gońca... Zakończenie dramatu pozostaje otwarte.

Słownik

ballada

(gr. *ballo* – miotać się, wł. *ballare* – tańczyć) gatunek literacki pochodzenia ludowego, obejmujący teksty o charakterze epicko-lirycznym, łączący cechy trzech rodzajów literackich: liryki, epiki i dramatu; mimo różnic w genezie i ewolucji wzorców powiele stałe cechy charakterystyczne: tematem ballad są wydarzenia dziwne i zagadkowe, sposób ujęcia tematu cechuje naiwność i prostota, w balladach występuje jednowątkowa fabuła wzbogacona partiami dialogowymi; w warstwie językowej ballada operuje typowymi środkami poetyckimi: epitetami, porównaniami, powtórzeniami

sonet

(łac. *sonare* – wydawanie dźwięku, brzmienie, dźwięczenie) gatunek liryczny, który zrodził się we Włoszech ok. XIII wieku, o tematyce salonowo – erotycznej (Petrarka) lub refleksyjno – filozoficznej (Sęp Szarzyński); kompozycja stroficzna sonetu składa się z 14 wersów podzielonych na zwrotki (4-4-3-3 lub 4-4-4-2); dwie zwrotki czterowersowe, mają charakter opisowy oraz dwie trzywersowe o charakterze refleksyjnym; w zależności od układu rymów wyróżnia się sonet włoski (abba abba cdd cdc lub cdc dcd) i francuski (abba abba cdc dee); kunsztowna kompozycja sonetów wiąże się z wykorzystaniem środków stylistycznych: wymyślnych powtórzeń, gradacji, paralelizmów, metafor

retrospekcja

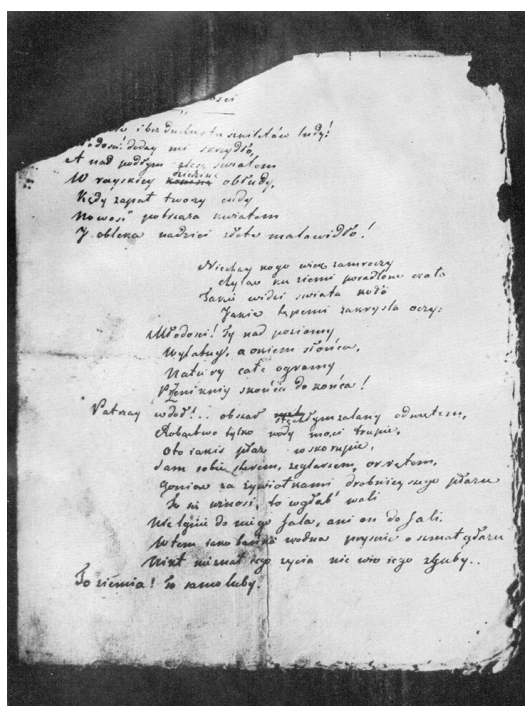
wprowadzanie do utworu literackiego lub filmu wydarzeń poprzedzających właściwą akcję; też: część utworu obejmująca takie wydarzenia

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Wyjaśnij, jak podróże Adama Mickiewicza zaowocowały w jego twórczości.

Adam Mickiewicz

Fragment rękopisu wiersza *Oda do młodości*
Adama Mickiewicza
domena publiczna

Urodzony pod Nowogródkiem na Litwie, gdzie spędził dzieciństwo i młodość, i ten „kraj lat dziecinnych” będzie punktem odniesienia i ważnym motywem w jego późniejszej twórczości. Studiował na Wydziale Literatury Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie otrzymał

gruntowne wykształcenie w dziedzinie filologii klasycznej, historii, teorii poezji i wymowy, co także procentowało w jego dziełach. Podejmował wysiłki samokształceniowe, m.in. w *Towarzystwie Filomatów*, którego był współzałożycielem (1817 r.). Wtedy powstały jego pierwsze utwory, wzorowane m.in. na dziełach Woltera. Aby odpracować stypendium studenckie, uczył w przez cztery lata w szkole w Kownie. Wówczas napisał m.in. sławną *Odę do młodości*. Wtedy też przeżył śmierć matki oraz ślub ukochanej kobiety, Maryli Wereszczakówny, z hrabią Puttkamerem. Ta nieszczęśliwa miłość poety stała się inspiracją dla wielu jego utworów. Przełomowy dla twórczości Mickiewicza i polskiej literatury okazał się cykl *Ballady i romanse* (1822). W roku następnym młody autor wydał kolejny tom utworów (*Poezje* t. 2) z poematem *Grażyna* i dramatem *Dziady* (części II i IV).

2

Grigorij Miasojedow, *Adam Mickiewicz improwizuje po francusku w moskiewskim salonie księżnej Zinaidy Wołkońskiej*
domena publiczna

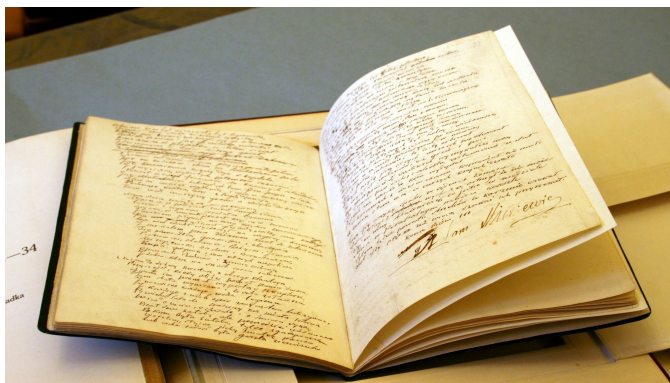
Aresztowany z grupą kolegów i więziony w klasztorze bazylianów w Wilnie za udział w tajnych stowarzyszeniach, został zmuszony do opuszczenia Litwy w 1824 r. (jak się okazało, na zawsze). Pobyt w **Petersburgu** zaowocował przyjaźnią z rosyjskimi opozycjonistami.

Kolejnym miejscem, w którym poeta zatrzymał się na dłużej, była **Odessa**, skąd wybrał się na wycieczkę na **Krym**. Powstały wtedy *Sonet* *odeskie*, głównie o tematyce miłosnej, i *Sonet* *krymskie*. Następnie ponad dwa lata spędził w Moskwie i krótko znów przebywał w Petersburgu, gdzie wszedł w krąg rosyjskiej elity intelektualnej, m.in. zawarł znajomość z Aleksandrem Puszkinem. Wtedy napisał i wydał poemat o zdradzie w imię wyższych wartości i o niełatwym patriotyzmie przedstawiciela podbitego narodu pt. *Konrad Wallenrod* oraz *Poezje* t. 3, w którym znalazły się m.in. nowe ballady. W maju 1829 r. Mickiewicz jako uznany poeta opuścił Rosję, udając się najpierw do **Niemiec** (gdzie poznał m.in. G.W. Hegla, J.W. Goethego i A.W. Schlegla), a później przez Szwajcarię do **Włoch**.

Wybuch powstania listopadowego zastał poetę w Rzymie (po szwajcarskiej wycieczce z Krasińskim). Próba przedostania się do Królestwa przez Wielkopolskę nie udała się. W trakcie kilkumiesięcznego pobytu w dworach wielkopolskich powstały wiersze powstańcze: *Śmierć pułkownika*, *Nocleg*, *Reduta Ordona* (pierwsza wersja). W marcu 1832 r. wraz z wieloma Polakami poeta znalazł się w **Dreźnie**, gdzie napisał część III *Dziadów*.

3

4

Następnym przystankiem okazał się **Paryż**, gdzie późniejszy autor *Pana Tadeusza* działał w towarzystwach emigracyjnych, nie wiążąc się jednak z żadnym stronnictwem. Wyraz swoim poglądom na rolę emigracji dał w *Księgach narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*, a gorzki obraz środowiska zawarł w osobistym *Epilogu do Pana Tadeusza*. Ślub z Celiną Szymanowską i narodziny sześciorga dzieci zasadniczo zmieniły sytuację poety. Zmuszony do pracy zarobkowej, niemal zarzucił twórczość poetycką. Przez rok wyładał literaturę łacińską w **Lozannie**, a w 1840 r. wrócił do Paryża i objął stanowisko w katedrze literatury słowiańskiej w Collège de France. Stracił je po czterech latach na skutek swojej działalności w Kole skupionym wokół mistyka i działacza religijnego o poglądach mesjanistycznych – Andrzeja Towiańskiego.

Juliusz Kossak, *Adam Mickiewicz z Sadykiem Paszą w Turcji*, 1890
domena publiczna

W 1848 r. Mickiewicz udał się do **Rzymu**, gdzie stworzył załóżkę legionu polskiego we Włoszech, po czym wrócił do Paryża, aby zabiegać o pieniądze dla walczącego oddziału. Był współzałożycielem, redaktorem naczelnym i publicystą „Trybuny Ludów”. Za tę działalność polityczną został poddany nadzorowi policyjnemu. W 1852 r. otrzymał stanowisko bibliotekarza, ale trzy lata później znów wyruszył w drogę, tym razem do Turcji, aby wspierać powstające tam legiony. W trakcie tej misji zmarł w **Konstantynopolu**, jego ciało zostało przewiezione do Francji i uroczyście pochowane na polskim cmentarzu w Montmorency, w 1890 r. prochy poety sprowadzono na **Wawel**.

Juliusz Słowacki

James Hopwood, *Juliusz Słowacki*
domena publiczna

Jeden z trzech wieszczów, ukształtowany przez matczyne wychowanie (ojca stracił w wieku pięciu lat) i atmosferę intelektualną Krzemieńca i Wilna. Po studiach prawniczych (w wieku 20 lat) otrzymał pracę w Warszawie, gdzie poznał m.in. Juliana Ursyna Niemcewicza.

2

Wiersze pisał już jako nastolatek, a pierwsze utwory wydał w roku 1830. Powstanie listopadowe wywarło wielki wpływ na jego młodość i osobowość i twórczość. Wtedy napisał swój pierwszy bardzo popularny wiersz - *Hymn*. W marcu 1831 r. opuścił Warszawę, jak się okazało, na zawsze. Zamieszkał w Paryżu.

3

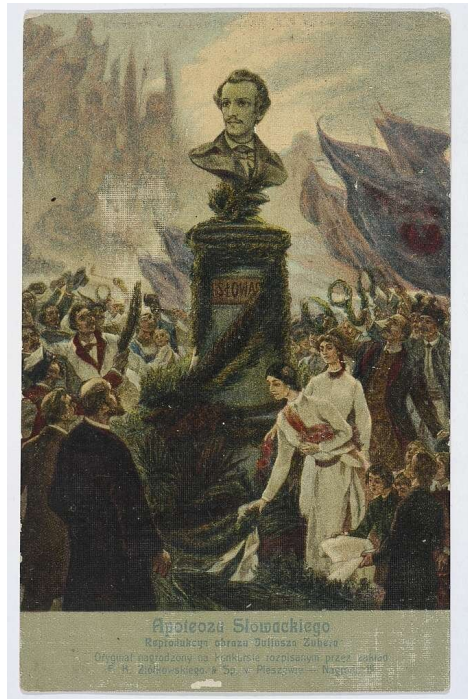
W 1832 r. wydał dwa tomy *Poezji*, na które składały się przede wszystkim powieści poetyckie, pozostające pod wpływem Szekspira, Byrona i Mickiewicza (m.in. *Żmija*, *Jan Bielecki*, *Arab*, *Maria Stuart*). Trzy lata spędził w Genewie, gdzie powstał poemat miłosny *W Szwajcarii* oraz liryki (m.in. *Rozłączenie*). Lata 30. to czas dramatów: *Kordiana* (1834), *Balladyny*, *Horsztyńskiego* oraz trzeciego tomu *Poezji*, zawierającego m.in. powieść poetycką *Lambro* i poemat *Godzina myśli*.

4

Podróż do Grecji, Egiptu i Palestyny zaowocowała m.in. sławnym wierszem *Hymn o zachodzie słońca* (z refrenem: „Smutno mi, Boże!”) oraz poematem dygresyjnym *Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu* (tu: *Grób Agamemnona*). Wtedy też powstał *Anhelli*, będący krytyczną oceną emigracji, głoszący idee

cierpienia i ofiary, a także odrodzenia przez rewolucję.

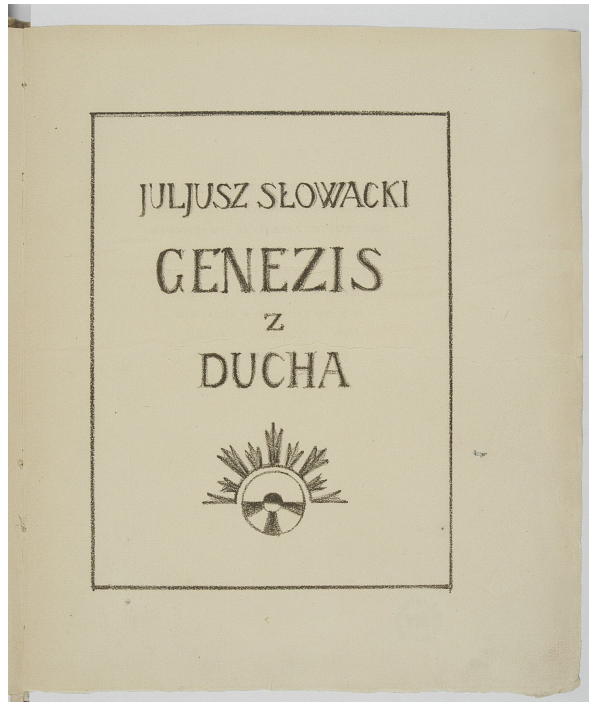
5

Apoteoza Słowackiego, reprodukcja obrazu Juliusza Zuber na pocztówce wyd. w latach 1910–1930
domena publiczna

Ostatnie dziesięć lat życia spędził Słowacki w Paryżu, wydając dotychczasowe i tworząc nowe utwory w nadziei na zyskanie sławy narodowego poety. Powstały wówczas tragedie *Mazepa* i *Lilla Weneda*, a także wiersze: *Na sprowadzenie prochów Napoleona*, *Testament mój*, *Pogrzeb kapitana Meyznera*. Arcydziełem okazał się poemat dygresyjny *Beniowski*, w którym poeta wykazał się niezwykłym kunsztem artystycznym oraz zdolnościami do zabawy znanymi motywami i konwencjami literackimi. Z tego utworu pochodzi znany postulat "aby język giętki powtórzył wszystko, co pomyśli głowa".

6

Genezis z Ducha, strona tytułowa
domena publiczna

Lata 40. to kształtowanie się i rozwój oryginalnej myśli filozoficznej, wyłożonej w poetyckim traktacie *Genezis z Ducha* oraz w eposie historycznym *Król-Duch*. Zakładała ona, że rozwój świata następuje poprzez kolejne wcielenia ducha, który musi najpierw jednak pokonać opór materii (ciała). Postęp dokonuje się przez cierpienie, śmierć jest zarazem zmartwychwstaniem do wyższej formy życia (grób jest kolebką). W systemie Słowackiego znalazło się też miejsce dla szczególnej roli Polski i Polaków.

U szczytu sił twórczych i w trakcie ożywionej działalności politycznej (wola udziału w powstaniu wielkopolskim) 40-letni poeta zmarł na gruźlicę w Paryżu, a w 1927 r. jego prochy zostały sprowadzone na Wawel.

7

Polecenie 2

Przypomnij sobie wizerunek romantycznego poety. Wyjaśnij, jak Juliusz Słowacki wpasowuje się w ten schemat.

Mapa myśli

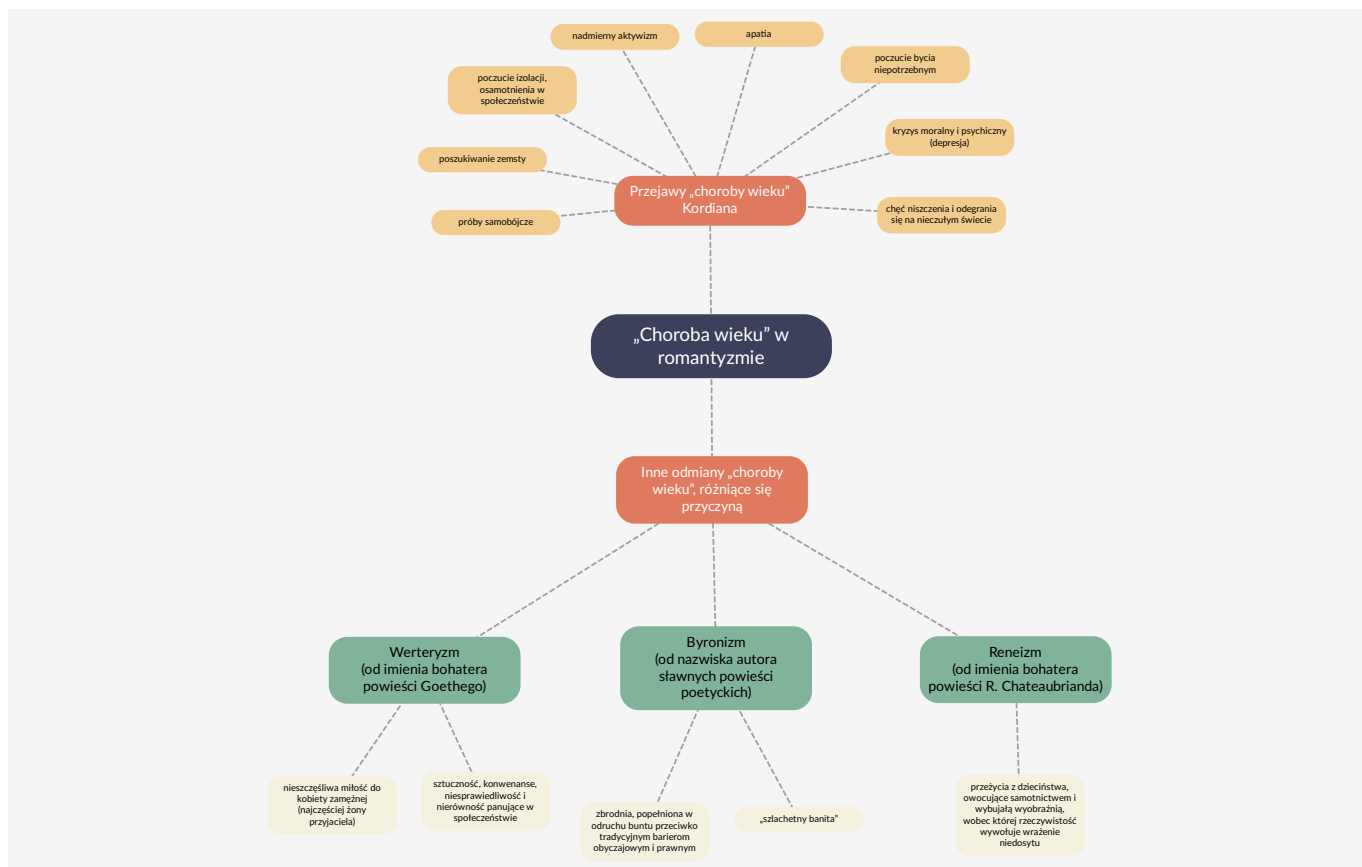
Polecenie 1

Do cech mickiewiczowskiej ballady zamieszczonych na mapie myśli, dopisz przykładowe cytaty, które je zilustrują.

Polecenie 2

Na podstawie poniższej mapy myśli scharakteryzuj krótko choroby wieku różnych romantycznych bohaterów literackich, wskazując na podobieństwa i różnice między nimi.

Ćwiczenie 1

Zaznacz elementy ballady-manifestu *Romantyczność* Adama Mickiewicza, które stoją w sprzeczności z zasadami klasycyzmu.

☐ niedokończone zdania

☐ kolokwializmy

☐ metafory

☐ wykrzyknienia

Ćwiczenie 2

Zaznacz tytuł utworu Juliusza Słowackiego, w którym pojawia się motyw poety kształtującego świadomość narodową za pomocą wytykania wad Polaków.

☐

Testament mój

☐

Grób Agamemnona

☐

Hymn (Smutno mi, Boże!)

☐

Kordian

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Romantyzm – powtórzenie wiadomości cz. 3

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- powtórzy wiadomości dotyczące epoki romantyzmu w literaturze i sztuce;
- przypomni sobie najważniejsze postaci i wydarzenia z epoki romantyzmu;
- scharakteryzuje literaturę romantyczną;
- przedstawi najważniejsze motywy literatury romantyzmu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- z użyciem komputera;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel poleca uczniom zastanowienie się nad tym, z czym kojarzą słowo romantyzm (głównie przedstawiciele, utwory). Prosi o wyszukanie w różnych źródłach informacji na ten temat. Informuje również uczniów, aby na lekcję przynieśli materiał ilustracyjny potrzebny do przygotowania mapy myśli.

Faza wprowadzająca:

1. Mapa myśli. Nauczyciel zapisuje na tablicy słowo ROMANTYZM. Uczniowie na dużym arkuszu papieru tworzą mapę myśli związaną z tym słowem. Umieszczają na niej synonimy tego słowa, wszystkie skojarzenia, tytuły utworów literackich, ozdabiają materiał. Prezentują wyniki swojej pracy (np. w formie planszy na ścianie).
2. Nauczyciel przedstawia cel i temat zajęć. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel na podstawie tekstu w sekcji „Wprowadzenie” i „Przeczytaj” w e-materiale rozmawia z uczniami o Mickiewiczu i Słowackim. Prosi, by przeanalizowali prezentację multimedialną i na tej podstawie:
 - napisali, jak podróże Adama Mickiewicza zaowocowały w jego twórczości,
 - przypomnieli sobie wizerunek romantycznego poety i omówili, jak Juliusz Słowacki wpasowuje się w ten schemat.
2. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Mapa myśli”. Udostępnia uczniom mapy na dużym ekranie. Po obejrzeniu materiału uczniowie wykonują polecenie drugie oraz oba ćwiczenia.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Do cech Mickiewiczowskiej ballady zamieszczonych na mapie myśli, dopisz przykładowe cytaty, które je zilustrują.

Materiały pomocnicze:

- Ryszard Przybylski, Alina Witkowska, *Romantyzm*, Warszawa 1997.
- Urbankowski B., *Myśl romantyczna*, Warszawa 1979.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Prezentacja multimedialna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.